

Yttrande

Datum 2022-02-10
Klassificering 1.1.4
Dnr RAÄ-2021-2894

Ert 2021-11-16
Er Ku2021/02071

Yttrande över Återstartsutredningens betänkande Från kris till kraft – återstart för kulturen

Kulturdepartementet har begärt Riksantikvarieämbetets yttrande över Återstartsutredningens betänkande Från Kris till kraft – återstart för kulturen (SOU 2021:77).

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet yttrar sig över de förslag som främst berör ansvaret som nationell kulturarvsmyndighet och målgrupper i musei- och kulturarvssektorn.

Riksantikvarieämbetet tillstyrker flertalet av utredningens förslag. Investeringar i kultur och kulturarv är en ekonomisk och samhällelig vinst och bidrar till hållbar utveckling. Myndigheten avstyrker dock förslaget 7.2.3 Kulturcheckar som stimulansstöd.

Särskilt välkomnar Riksantikvarieämbetet förslaget om en storskalig satsning på att digitalisera kulturarvet (7.6.1) där myndigheten får i uppdrag att ta fram formerna för satsningen i samverkan med Riksarkivet och Kungliga biblioteket. Här understryker Riksantikvarieämbetet, tillsammans med Kungliga biblioteket och Riksarkivet, betydelsen av en sådan satsning och lyfter samtidigt fram en rad framgångsfaktorer för genomförandet. För att säkerställa att satsningen kan genomföras framgångsrikt krävs en noggrann planering, även tillsammans med Arbetsförmedlingen. Myndigheterna vill därför föreslå att första årets finansiering är anpassad till det och att satsningen istället sträcks ut över längre tid.

Riksantikvarieämbetet tillstyrker förslag 7.2.2 Återstarts- och utvecklingsstöd för en starkare kultursektor. Riksantikvarieämbetet tillstyrker förslagen under avsnitt 7.3 Långsiktig förstärkning av kulturens ekonomiska förutsättningar, men bedömer att behoven behöver analyseras ytterligare.

Riksantikvarieämbetet
Storgatan 41
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-5191 8000
E-post registrator@raa.se
Hemsida www.raa.se
Org.nr 202100-1090
Plusgiro 599 94-4
Bankgiro 5052-3620

Vidare tillstyrks förslagen 7.4.1 Medfinansiera projekt inom Kreativa Europa; 7.6.4 Kompetenshöjande insatser om upphovsrätt, 7.7.4 Utveckla statistik och analys; 7.7.5 Förbättra tillgången till innovationsstöd samt 7.8.3 Främja förutsättningarna för kultur i skolan.

Riksantikvarieämbetet ser i stort positivt på förslagen 7.6.2 Utred hur bibliotekens utlån av e-böcker kan samordnas nationellt och 7.6.6 Följ kulturlivets förutsättningar att producera och tillgängliggöra kultur digitalt. Myndigheten ställer sig positiv till att utredningens förslag om att utveckla och samordna politiken för kulturella och kreativa näringar (7.7.3) redan till delar har realiserats. Myndigheten är generellt positiv till de uppdrag som utredningen föreslår för att bredda deltagandet i kulturlivet (7.9).

Avseende förslag 7.10.2 Utred hur kultursamverkansmodellen kan utvecklas, menar Riksantikvarieämbetet att ett utvecklat arbete med att utvärdera och följa upp effekter av kultursamverkansmodellen och en fördjupad dialog med regionerna kan vara en snabbare väg att gå än att tillsätta en oberoende utredning. Riksantikvarieämbetet anser vidare att det är viktigt att undersöka förutsättningarna för breddad finansiering av kultur- och kulturarvssektorn. Däremot ställer sig myndigheten tveksam till stiftelseformen, som utredningen föreslår under 7.10.4 Utred förutsättningarna för en kulturstiftelse.

Synpunkter

Riksantikvarieämbetet vill understryka värdet av ett rikt kulturliv och en mångfald av kulturmiljöer som en grundläggande förutsättning för en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet. Offentliga investeringar i kultur, kulturarv och kulturella och kreativa näringar kan ofta räknas hem i form av ökad attraktionskraft och konkurrenskraft, välbefinnande, ekonomiska mervärden, social sammanhållning och så vidare.

I det följande lämnar Riksantikvarieämbetet sina synpunkter, i enlighet med utredningens rubriceringar, och avseende de förslag som berör vårt ansvar som nationell kulturarvsmyndighet.

7.2 Förslag för kulturens återstart

Utredningen tydliggör pandemins konsekvenser för kulturområdet och Riksantikvarieämbetet kan konstatera att flera av de utmaningar som myndigheten

lyfter i rapporten om Coronapandemins påverkan på museisektorn, som rapporterades till Kulturdepartementet i juni 2021, har fångats upp.

7.2.2 Återstarts- och utvecklingsstöd för en starkare kultursektor

Riksantikvarieämbetet tillstyrker utredningens förslag om en förstärkning av myndighetens bidrag till ideella kulturarvsverksamheter (anslag 7.2) under 2022 och 2023, och står redo att föra dialog med regeringen för att vid behov anpassa stödets ändamål, i enlighet med utredningens förslag. Särskilt välkomnas den permanenta förstärkningen av bidragsanslaget som föreslås under 7.3.4 Stärk förutsättningarna för civilsamhällets kulturaktörer.

Riksantikvarieämbetet välkomnar den permanenta och generella förstärkning av kultursamverkansmodellen som regeringen redan har genomfört. Myndigheten har en etablerad dialog med landets regionala museer och vill utifrån vår överblick understryka hur viktiga museerna och deras breda kulturarvsarbete, där kulturmiljövården ingår, är för såväl den regionala strukturen som för regeringens prioritering om kultur i hela landet och samtliga nationella mål för kulturmiljöarbetet. Länsmuseernas samarbetsråd lyfte redan före pandemin det ansträngda ekonomiska läget. Riksantikvarieämbetet kunde i sin genomlysning av de regionala museernas förutsättningar, som rapporterades till Kulturdepartementet i januari 2021, konstatera en obalans i de regionala museernas finansiering i relation till samhällets förväntningar.

7.2.3 Kulturcheckar som stimulansstöd

Riksantikvarieämbetet avstyrker förslaget. Kulturcheckar är förhållandevis oprövat i Sverige och förslaget handlar om en tillfällig lösning. Riksantikvarieämbetet menar att all form av stöd till kultur- och kulturarvsverksamheter är viktigt. För att bredda deltagandet i kultur och kulturarv är dock förmodligen stöd i andra former mer avgörande, som till exempel att stärka barn och ungas möjligheter att ta del av och delta i kultur och kulturarv i och utanför skolan. Ekonomin är inte det största hindret för att delta i kulturlivet utan det handlar snarare om faktorer som kulturvanor kopplade till bland annat socioekonomisk bakgrund och bostadsort, vilket också utredningen påtalar i sin analys.

7.3 Långsiktig förstärkning av kulturens ekonomiska förutsättningar

Utredningen föreslår att återstarts- och utvecklingsstöden från och med 2024 ersätts med stärkt grundfinansiering inom ordinarie bidragsformer. Vidare föreslås ökade möjligheter till fleråriga och mer långsiktiga stödformer.

Riksantikvarieämbetet tillstyrker förslaget men bedömer att de långsiktiga förstärkningsbehoven behöver analyseras ytterligare utifrån behov och utmaningar så att mer träffsäkert stöd kan ges.

Pandemin har gjort att behovet av långsiktig finansiering tydliggjorts i musei- och kulturarvssektorn. Långsiktiga, hållbara modeller för finansiering är viktiga för institutioner som för oöverskådlig tid förväntas förvalta gemensamt kulturarv. Det gäller även för den ideella sektorns kulturarvsaktörer i form av arbetslivsmuseer och hembygdsföreningar.

Museerna har stora utmaningar framöver, vilket bland annat konstateras i Riksantikvarieämbetets rapport över Coronapandemins påverkan på museisektorn (2021). Dessa handlar om framtidsfrågor som klimatanpassning av byggnader och verksamheter, digitalt utvecklingsarbete och kompetensförsörjning kombinerat med att förvalta och utveckla befintlig museiverksamhet, och kunna fortsätta vara viktiga aktörer i att bygga ett öppet och hållbart samhälle.

7.3.3 Stärk kultursamverkansmodellen

Riksantikvarieämbetet ser positivt på att kultursamverkansmodellens grundfinansiering, enligt utredningens förslag, redan har förstärkts permanent.

Riksantikvarieämbetets genomlysning av förutsättningarna för de regionala museernas verksamhet (2021) visade att andelen statlig finansiering sjunkit sedan införandet av modellen, både i form av bidrag och arbetsmarknadsåtgärder, samtidigt som museer har ambition och förmåga, när möjligheten finns, att utveckla och använda kulturarv för att aktivt bidra till en hållbar samhällsutveckling. Förstärkningen av modellen skapar bättre finansiellt utrymme för en fortsatt utveckling inom den regionala kulturverksamheten. Det är också en nödvändig förstärkning då utmaningar kopplade till hållbarhetsfrågor och klimatanpassning ökar.

7.3.4 Stärk förutsättningarna för civilsamhällets kulturaktörer

Riksantikvarieämbetet instämmer med utredningen om vikten av att stärka förutsättningarna för civilsamhällets kultur- och kulturarvsaktörer. Den ideella musei- och kulturarvssektorn är viktig för att bevara och tillgängliggöra kulturarv i hela landet. Riksantikvarieämbetet tillstyrker utredningens förslag om permanent förstärkning från 2024 av myndighetens bidrag inom anslaget 7:2.

Ett viktigt verktyg för att stärka förutsättningarna för civilsamhällets kulturarvsaktörer är det fortsatta arbetet med att utveckla och samordna politiken för kulturella och kreativa näringar. Som utredningen konstaterat utgör kulturverksamheter ofta grundorsak till varför människor väljer att besöka en viss plats. Att resurser kan läggas på utveckling av publika programverksamheter och kulturmiljöer som besöksmål borde också vara en förutsättning för en levande och stark besöksnäring. Idag går, enligt utredningen, dock ingen eller endast en liten del av de intäkter som genereras av besöken tillbaka till dessa kulturarvsaktörer.

7.4 Stärk internationellt utbyte och samverkan

Riksantikvarieämbetet tillstyrker förslagen. När samhället öppnar upp igen efter pandemin är det viktigt att också kulturarvsaktörerna har goda förutsättningar att vidmakthålla och utveckla internationell samverkan.

7.4.1 Medfinansiera projekt inom Kreativa Europa

Riksantikvarieämbetet tillstyrker förslaget att Kulturrådet får i uppdrag att utveckla formerna för ett särskilt stöd för medfinansiering av projekt som beviljas stöd inom EU:s program Kreativa Europa.

Riksantikvarieämbetet ser att behovet av att säkra medfinansiering för att söka EU-medel är ett återkommande problem för kultur- och kulturarvssektorn. I Riksantikvarieämbetes och Kulturrådets årliga uppföljning av EU:s struktur- och investeringsfonder har det visat sig att antalet och andelen medel till projekt med kultur- och kulturarvskoppling har minskat över tid. Uppdraget borde därför även inkludera möjligheterna till att medfinansiera fler EU-stöd än enbart Kreativa Europa.

7.6 Ta till vara digitaliseringens möjligheter

Riksantikvarieämbetet instämmer helt med återstartsutredningen om att takten i den digitala utvecklingen inom kulturarvsområdet måste öka och att ett tydligare agerande och större samverkan behövs på området. Riksantikvarieämbetet delar också utredningens analys att framtida satsningar på digital kultur och digitalisering av kulturarvet behöver bli ekonomiskt hållbara. Samtidigt som ett digitaliserat kulturarv kan bidra till lägre utgifter, ökad kvalitet och innovation, så innebär det ökade kostnader för kulturarvsinstitutioner som har ansvar att förvalta det fysiska kulturarvet. Detta har bland annat lyfts av Digisams styrgrupp (riksantikvarien, riksarkivarien, riksbibliotekarien samt ordföranden i Centralmuseernas samarbetsråd) i DN 2021-01-03.

Riksantikvarieämbetet tillstyrker utredningens förslag till satsningar på området och kommenterar i det följande särskilt förslaget 7.6.1 Digitalisera kulturarvet och 7.6.4 Kompetenshöjande insatser om upphovsrätt, där Riksantikvarieämbetet önskar ingå i den samverkan som Patent- och Registreringsverket föreslås ha med Konstnärsnämnden och Tillväxtverket.

Riksantikvarieämbetet ser även positivt på förslagen 7.6.2 Utred hur bibliotekens utlån av e-böcker kan samordnas nationellt, samt 7.6.6 Följ kulturlivets förutsättningar att producera och tillgängliggöra kultur digitalt.

7.6.1 Digitalisera kulturarvet

Att digitalisera kulturarvet är en fråga om demokrati, öppenhet och tillgänglighet men också om samhällsekonomi, forskning och innovation och att rädda samhällsviktig information som riskerar att förloras för alltid. En satsning i linje med förslaget skulle lyfta kulturarvets bidrag till ett kunskapsbaserat och innovativt Sverige.¹ Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Kungliga biblioteket står beredda att genomföra uppdraget i samverkan.

Riksantikvarieämbetet (RAÄ), Riksarkivet (RA) och Kungliga biblioteket (KB) har samrått och vill gemensamt framhålla följande:

- Myndigheterna tillstyrker förslaget i 7.6.1 Digitalisera kulturarvet. Myndigheterna instämmer också i utredningens analys under avsnittet 3.4.2 Digitaliseringen av kulturarvet brådskar och innebär ingen besparing.
- Myndigheterna vill framhålla att KB, RA och RAÄ har lång erfarenhet av samarbete kring utveckling, vägledning och utbildning inom digitaliseringsområdet, inte minst genom Digisam. Resultaten nyttjas redan av många myndigheter och institutioner men kan med ökade ekonomiska medel nyttjas på nytt sätt.
- Myndigheterna ställer sig positiva till att satsningen omfattar både subventionerade anställningar, kompetensutveckling, samordning och utveckling av infrastruktur. För att ge största möjliga utväxling anser myndigheterna att satsningen i så hög grad som möjligt bör utnyttja, och vid behov vidareutveckla, befintlig infrastruktur för digitalisering inom kulturarvsområdet.

---

¹ [Data för ett kunskapsbaserat och innovativt Sverige \(regeringen.se\)](https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2018/04/18-11111)

- Myndigheterna anser att satsningen bör fokusera på att producera långsiktigt hållbara digitala resurser som kan tillhandahållas för såväl forskningsändamål och skolan som den intresserade allmänheten. Dessa resurser kan också användas till nya produkter och tjänster, såväl inom offentlig som privat sektor.
- För att säkerställa att satsningen ska kunna genomföras på ett framgångsrikt sätt menar myndigheterna att det kommer att krävas en noggrann planering, också tillsammans med Arbetsförmedlingen. Myndigheterna vill därför föreslå att första årets finansiering är anpassad till det och att satsningen istället sträcks ut över längre tid.

Riksantikvarieämbetet anser att en nationell satsning på digitalisering av kulturarvet är den viktigaste frågan inom museiområdet idag. Som utredningen också konstaterar, saknar många museer och kulturarvsinstitutioner nödvändiga resurser och den digitala kompetensen behöver stärkas för att kunna bedriva ett effektivt arbete med att digitalisera samlingarna och öka tillgängligheten.

Riksantikvarieämbetet delar utredningens bedömning att satsningen bör omfatta hela kulturarvsområdet men att det i ett inledande skede kan finnas anledning att fokusera på ett urval av kulturarvsaktörer. Här kan kompetens och tidigare arbete hos centrala aktörer som till exempel centralmuseerna tas tillvara. Samtidigt är det avgörande att samordning och uppbyggnad av infrastruktur görs så att små aktörer har möjlighet att ta del av de gemensamma resurser som byggs upp. För att säkerställa detta bör Riksantikvarieämbetet redan från början föra en dialog med en mångfald av kulturarvsaktörer, menar utredningen. Riksantikvarieämbetet delar bilden av att en bred dialog och förankring är viktigt, och ser vår väl etablerade dialog med museiaktörerna och vår samverkan med Riksarkivet och Kungliga biblioteket som avgörande för att satsningen kan komma samtliga aktörer tillgodo.

Utöver redan etablerade samverkansformer och dialoger behöver satsningen också utarbetas i samverkan med Arbetsförmedlingen. Museerna å sin sida har samtidigt ett mycket viktigt och utmanande arbete framför sig när det kommer till rekrytering av kvalificerad kompetens och det är viktigt att satsningen inte utformas på så sätt att exempelvis mindre museer inte ges möjlighet att ta del av och delta i arbetet. Förutom kompetens krävs gemensamma metoder och teknik. Trots att metoderna är kända och viss teknik finns så kommer det att krävas tid för

att skala upp produktionen. Finansiering bör därför anpassas så att satsningen sträcks ut över längre tid. Då delar av den infrastruktur som behöver skapas är långsiktig värdefulla anläggningar, måste medlen kunna användas för investeringar.

7.6.4 Kompetenshöjande insatser om upphovsrätt

Patent- och registreringsverket (PRV) föreslås att få i uppdrag att i samverkan med Konstnärnämnden och Tillväxtverket ta fram kompetenshöjande insatser för kultursektorn om upphovsrättsfrågor. Riksantikvarieämbetet tillstyrker förslaget och önskar att ingå i denna samverkan.

Riksantikvarieämbetet ser att kulturarvsaktörerna har stora och specifika behov när det gäller upphovsrättsfrågor, inte minst när det handlar om digitaliseringen av kulturarvet. Detta gäller till exempel beställarkompetens och resurser.

Riksantikvarieämbetet menar att det föreslagna uppdraget till PRV är bra men att det kan behövas särskild information till kulturarvsaktörerna. Därför önskar myndigheten att beredas möjligheten att delta i PRV:s samverkan kring frågan.

Riksantikvarieämbetet har inom befintliga ramar inte möjlighet att möta museernas stora behov av råd och stöd kopplat till frågor som rör exempelvis GDPR och upphovsrätt. En satsning för att höja kompetens och samverkan på området skulle därför vara av stort värde.

7.7 Förbättra förutsättningarna för KKN

Riksantikvarieämbetet är generellt positiv till att satsningar görs inom området men menar att förslagen behöver koordineras med det pågående utredningsuppdraget Ku 2021:03: Nationell strategi för att främja de kulturella och kreativa näringarna.

7.7.3 Utveckla och samordna politiken för kulturella och kreativa näringar

Riksantikvarieämbetet ställer sig positiv till att utredningens förslag redan till delar har realiserats i och med den pågående utredningen för att ta fram en nationell strategi för utvecklingen av de kulturella och kreativa näringarna.

Riksantikvarieämbetet avvaktar utredningens förslag men vill särskilt lyfta vikten av att även kulturarvsaktörer och kulturella och kreativa näringars nära kopplingar till besöksnäringen inkluderas i regeringens pågående utredning.

Med hänvisning till synpunkterna som lämnats på förslaget 7.3.4 Stärk förutsättningarna för civilsamhällets kulturaktörer, delar myndigheten också utredningens bedömning att det i det fortsatta arbetet med en nationell strategi på området borde undersökas hur intäkter kan omfördelas för återinvestering i kultur och hållbar besöksutveckling med bevarande av platsen i fokus. Detta är en åtgärd som kan få stor betydelse för inte minst kommunala museer.

7.7.4 Utveckla statistik och analys

Riksantikvarieämbetet tillstyrker förslaget men vill betona vikten av att även inkludera statistik för att följa kulturarvsområdet då det är en del av kulturella och kreativa näringar men också en viktig del av besöksnäringen.

Riksantikvarieämbetet har länge lyft behovet av att utveckla statistiken och deltar därför gärna i kommande samråd.

7.7.5 Förbättra tillgång till innovationsstöd

Riksantikvarieämbetet tillstyrker förslaget att Vinnova får i uppdrag att ta fram förslag på hur innovation inom KKN bättre kan stödjas inom Vinnovas områden, samt att uppdraget ska genomföras i samverkan med Riksantikvarieämbetet, Kulturrådet, Tillväxtverket och andra berörda myndigheter.

7.8 Stärk kulturskolan och kultur i skolan

Skolan har stor betydelse för barns möjlighet att möta kulturarv i tidig ålder. Barn och unga är de flesta museers viktigaste målgrupp och att stödja deras och andra kulturarvsinstitutioners samverkan med skolan är ett fokusområde i Riksantikvarieämbetets museiuppdrag.

7.8.3 Främja förutsättningarna för kultur i skolan

Förslaget att Skolverket får i uppdrag att främja samarbete mellan skolväsendet och kulturaktörer i samråd med Riksantikvarieämbetet och Kulturrådet tillstyrks.

Riksantikvarieämbetet rapporterade under 2020 ett regeringsuppdrag som handlade om att kartlägga kulturarvsarbetets betydelse för skolan och att främja samverkan mellan skolväsendet och kulturarvsinstitutionerna. Uppdraget genomfördes i samverkan med Riksarkivet och även Skolverket och Kulturrådet involverades. Kartläggningen visade bland annat att alla skolelever inte har jämlik tillgång till kulturarvsinstitutionernas verksamhet och att infrastrukturen för samverkan kan utvecklas. För att komma till rätta med de strukturella hinder som

finns är samverkan mellan berörda myndigheter viktig, liksom den dialog med Sveriges Kommuner och Regioner och andra aktörer som utredningen föreslår.

7.9 Bredda deltagandet och minska snedrekryteringen i kulturlivet

Riksantikvarieämbetet delar utredningens analys kring utmaningarna, inte minst när det gäller barn och ungas tillgång till kultur och kulturarv, vilket kommenteras särskilt under förslaget 7.8.3 Främja förutsättningarna för kultur i skolan.

Riksantikvarieämbetet är positiv till de uppdrag som utredningen föreslår: Dels till Myndigheten för kulturanalys för analys och kartläggning (7.9.1.) och dels till Kulturrådet för seminarier och erfarenhetsutbyte (7.9.2).

7.10 Utveckla kulturpolitikens inriktning

Utredningen ser behov av ett antal viktiga insatser för utveckling av kulturpolitiken. Riksantikvarieämbetet kommenterar särskilt förslagen om att utveckla kultursamverkansmodellen samt att utreda förutsättningarna för en kulturstiftelse.

7.10.2 Utred hur kultursamverkansmodellen kan utvecklas

Riksantikvarieämbetet ser behov av att kultursamverkansmodellen utvecklas. Kultursamverkansmodellen har i sin nuvarande form funnits sedan 2011 och spänner över många verksamheter. Modellen är tänkt att vara dynamisk och att utvecklas över tid.

Riksantikvarieämbetet anser att kultursamverkansmodellen i stort fungerar väl men att kulturarv och kulturmiljöaspekter bör uppmärksammas tydligare, till exempel utifrån hur de regionala museernas kulturmiljöarbete förändrats över tid. Ett utvecklat arbete med att utvärdera och följa upp effekter av genomförda insatser och en fördjupad dialog med regionerna skulle kunna vara en snabbare väg att gå än att tillsätta en oberoende utredning.

7.10.4 Utred förutsättningarna för en kulturstiftelse

Riksantikvarieämbetet delar utredningens analys att pandemin har visat på behovet av långsiktighet i de ekonomiska förutsättningarna för hela kulturområdet. Investeringar i kulturarv skapar samhällsvinster. Att undersöka förutsättningarna för breddad finansiering av kultur- och kulturarvsområdet är viktigt, liksom att ta in erfarenheter av detsamma från andra länder. Däremot ställer sig Riksantikvarieämbetet tveksam till stiftelseformen då stiftelsens ändamål svårligen går att anpassa till nya behov i samhället och förändringar i omvärlden.

Detta beslut har fattats av riksantikvarien Joakim Malmström efter föredragning av samordnaren Eva Hansen. Även vikarierande överantikvarien Torsten Hökby, vikarierande stabschefen Lotta Boss, avdelningscheferna Marja-Leena Pilvesmaa, Inger Mattsson och Eric Fugeläng, chefsjuristen Maria Westergren samt enhetschefen Solveig Mckenzie har varit med om den slutliga handläggningen. Beslutet har signerats elektroniskt och saknar därför underskrifter.

Joakim Malmström

Eva Hansen

Kopia till: ku.ko@regeringskansliet.se